


# Investigating the effect of religious adherence on the social participation of border residents (case of study: western border regions of Kurdistan province)

## Saleh Shafiinia

Ph.D student, Department of Sociology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding author).


shafee56@gmail.com

 0009-0005-1349-9474

## Abdulreza Adhami

Associate Professor, Department of Sociology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding author).


adhamiab@yahoo.com

 0000-0000-0000-0000

## Talia Khademian

Assistant Professor, Department of Sociology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

khademian@iau-tnb.ac.ir

 0000-0000-0000-0000

## Abstract

The aim of the present study is to examine "four dimensions of religious adherence to social participation in the western border areas of Kurdistan province". The research with practical goals and with a quantitative method approach and in terms of time is cross-sectional, which was carried out using the survey method and the use of questionnaire tools. The statistical population of the research is the residents of the villages of Saqez, Baneh, Marivan and Sarovabad in the border areas of Kurdistan province. The sample size was calculated using Cochran's formula of 384 people. Sampling was done based on classification. SPSS software was used for data analysis. Data processing and statistical analysis were done using descriptive and inferential statistics (frequency distribution tables, correlation tests, multivariate regression and path analysis). The findings of the research showed that the contribution of religious adherence and the four dimensions of religious adherence to social participation are: religious adherence (0.417), belief dimension 0.298, ritual dimension 0.442, emotional dimension 0.354 and consequence dimension 0.374. Therefore, the set of independent variables are able to explain the changes in the social participation variable and each of the above related dimensions is effective in the amount and level of social participation of the border residents of the mentioned areas.

**Keywords:** Religious adherence, Belief, ritual, Emotional, Consequence and social participation.

# بررسی تأثیر پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مرزنشینان (مورد مطالعه: مناطق مرزی غرب استان کردستان)

صالح شفیعی نیا

دانشجوی دکتری، گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران  
(نویسنده مسئول).

shafee56@gmail.com

0009-0005-1349-9474

عبدالرضا ادهمی

دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.  
adhamiab@yahoo.com

0000-0000-0000-0000

طلیعه خادمیان

استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.  
khademian@iau-tnb.ac.ir

0000-0000-0000-0000

## چکیده

هدف از مطالعه حاضر بررسی «ابعاد چهارگانه پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مناطق مرزی غرب استان کردستان» است. پژوهش با اهداف کاربردی و با رویکرد روش کمی و به لحاظ زمانی مقطعی می‌باشد که با استفاده از روش پیمایش و استفاده از ابزار پرسشنامه انجام گرفت. جامعه آماری پژوهش ساکنان روستاهای سقز، بانه، میوان و سروآباد در مناطق مرزی استان کردستان است که در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت این مناطق در مجموع ۲۲۲۱۷۴ نفر بوده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر محاسبه شد. نمونه‌گیری بر اساس طبقه‌بندی انجام شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. پردازش، تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی (جدول‌های توزیع فراوانی، آزمون‌های همبستگی، رگرسیون چند متغیری و تحلیل مسیر) انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد سهم پایبندی مذهبی و ابعاد چهارگانه پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی عبارت‌اند از: پایبندی مذهبی (۰/۴۱۷)، بُعد اعتقادی (۰/۲۹۸)، بُعد مناسکی (۰/۴۴۲)، بُعد عاطفی (۰/۳۵۴) و بُعد پیامدی (۰/۳۷۴) می‌باشد؛ لذا مجموعه متغیرهای مستقل قادرند تغییرات متغیر مشارکت اجتماعی را تبیین و هریک از ابعاد مربوطه فوق در میزان و سطح مشارکت اجتماعی مرزنشینان مناطق مذکور تأثیرگذار است.

**کلیدواژه‌ها:** پایبندی مذهبی، اعتقادی، مناسکی، عاطفی، پیامدی و مشارکت اجتماعی.

شاپای الکترونیک: ۲۵۸۸-۶۵۵X / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه علمی راهبرد اجتماعی فرهنگی

doi 10.22034/scs.2024.416190.1499



مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه راهبرد اجتماعی فرهنگی نمی‌باشد.

## مقدمه و بیان مسئله

در هر جامعه‌ای یکسری باورهای وجود دارد که با بر اساس آن رفتارها و عملکردهای خاصی مطلوب و مورد قبول شناخته می‌شوند. اعتقادات مذهبی نیز به‌عنوان نظامی از باورهای که از سوی خدواند در قالب شریعت مشخص شده می‌باشند و در خیلی از جوامع هنوز نقش دین و باورهای مذهبی معیار رفتارهای به‌هنجار را در جامعه معرفی می‌کند. هرچند امروز با گسترش سیطره عصر نوین و با قرار گرفتن در عرصه جهانی و ورود عناصر نوسازی (مدرنیته) در جامعه، شاهد کم‌رنگ شدن باورهای دینی در میان بخشی از اقشار جوامع هستیم.

از دیدگاه جامعه‌شناسی، دین به‌عنوان یک نماد اجتماعی دارای کارکردهای اساسی مانند انضباط، انسجام و نقش خوشبختی‌آفرینی در نظر گرفته می‌شود که نبود آن بقای جامعه را مخدوش می‌سازد. دین غالباً می‌تواند عامل نیرومندی تعیین‌کننده پدیده‌های اجتماعی باشد، به نهادها شکل بدهد، بر ارزش‌ها تأثیر بگذارد و روابط را زیر نفوذ خود بگیرد (ذاکرم، ۱۳۸۴، ص. ۱۷۵). دین با نقش اجتماعی روشنی که دارد زندگی فردی و اجتماعی را سامان می‌بخشد (رضادوست، ۱۳۹۰، ص. ۴). الوود معتقد است که دین ارزشی والا است که بر روحيات و نوع عملکرد افراد در زندگی اثر گذاشته و مهم‌ترین پیامد دین در جامعه، تحکیم روابط اجتماعی افراد جامعه است (الوود، ۱۳۹۳، ص. ۳۰۷). در ایران نیز دین به‌عنوان نهادی با نفوذ و مؤثر در عرصه زندگی اجتماعی همواره مطرح بوده است (پورا احمد، ۱۳۹۱، ص. ۷). پایبندی مذهبی با مؤلفه‌های همچون مشارکت اجتماعی مرتبط است. بحث درباره مشارکت نه‌فقط در ادبیات توسعه اهمیت زیادی دارد بلکه اساساً می‌توان آن را فرایندی تلقی کرد که ریشه در زندگی اجتماعی انسان دارد و ابعاد آن در طی زمان و برحسب الزامات دوره‌های مختلف تاریخ دگرگون و متکامل شده است (زتومپکا، ۱۳۸۴، ص. ۱۳). مفهوم مشارکت نیز در معنای به‌صورت با همدیگر عمل کردن، برعهده گرفتن، سهمی از چیزی بردن، بخشی از چیزی را برعهده داشتن و عمل متقابل اجتماعی تعریف شده است (ساروخانی، ۱۳۷۰، ص. ۲۱). مشارکت فرد در امور اجتماعی با تقویت همبستگی اجتماعی رابطه‌ای دوسویه بین فرد و جامعه دارد و از منظر جامعه‌شناسی نیز مشارکت به‌عنوان فرایند تعاملی چندسویه مطرح است که مداخله و نظارت مردم و قابلیت اجتماعی نظام را در دستیابی به توسعه، همراه با عدالت اجتماعی در پی خواهد داشت (نوروزی و بختیاری، ۱۳۸۸، ص. ۲۵۰).

مشارکت‌ها می‌توانند به صورت رسمی و غیررسمی باشند. برگزاری مراسم‌های مذهبی در ایام خاص، ساختن مساجد و حسینیه‌ها، کمک‌های متقابل در عروسی‌ها، جشن‌ها و سوگ‌ها و مشارکت‌های مردمی را می‌توان به‌عنوان مصداق‌هایی از مشارکت غیررسمی در جامعه ایران بر شمرد. همان‌طور که اشاره شد پایبندی مذهبی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر مشارکت اجتماعی افراد در جامعه از نوع شهری یا روستایی محسوب می‌گردد. پایبندی مذهبی ارتباط تنگاتنگ با مشارکت اجتماعی در جوامع دارد؛ پایبندی مذهبی خود موجب کارایی برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کیفیت تصمیم‌گیری در مناطق روستایی و مرزی است و سطح آن را افزایش می‌دهد و در نبود یا ضعف مشارکت مردمی، از پویایی فعالیت‌های فردی و گروهی می‌کاهد و شکوفایی جوامع را با دشواری مواجه می‌سازد. از طرفی با توجه به ضرورت مشارکت اجتماعی افراد در تمامی عرصه‌های مختلف زندگی و درهم‌تنیدگی اعتقادات مذهبی با عملکرد و رفتار افراد در سطح فردی و اجتماعی، آشنایی با اثرگذاری پایبندی مذهبی در میزان و سطوح مشارکت اجتماعی بسیار با اهمیت است. توجه به پایبندی مذهبی یکی از عوامل مؤثر در ایجاد مشارکت مردمی است. بی‌تردید در مشارکت اجتماعی، عوامل گوناگونی دخالت دارند که فقدان آنها روند توسعه را کند کرده یا مانع از تحقق آن می‌گردد. امروزه تأثیر و اهمیت نقش مؤثر مردم و مشارکت آنها در حرکت به سمت توسعه پایدار به‌ویژه در مناطق مرزی به دلیل موقعیت خاص بر کسی پوشیده نیست، اگر می‌خواهیم به سمت توسعه‌ای پویا و پایدار حرکت کنیم و توسعه برای مردم امروز و نسل‌های آینده باشد باید خود مردم از دسترسی به فواید توسعه احساس رضایت کنند (حامد مقدم، ۱۳۷۰، ص. ۱۰). شناخت تأثیر مؤلفه‌های پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی روستاییان مناطق مرزی غرب ایران به واسطه موقعیت جغرافیایی خاص و سوق‌الجیشی بودن این خطه از کشور از این حیث مهم است که این مناطق به‌عنوان چتر امنیتی و دروازه اقتصادی کشور شناخته می‌شوند؛ بنابراین تحلیل عوامل اصلی مؤثر در مشارکت اجتماعی در این مناطق مهم و ضروری می‌باشد.

در پژوهش حاضر، پایبندی مذهبی (متغیر مستقل) در چهار بُعد اعتقادی، مناسکی، عاطفی، پیامدی و مشارکت اجتماعی (متغیر وابسته) در بُعد رسمی و غیررسمی در روستاهای مناطق مرزی غرب کشور بررسی می‌شود. پاسخ به اصلی‌ترین پرسش «آیا پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مناطق مرزی غرب استان کردستان مؤثر است؟» اولویت و دغدغه پژوهش حاضر است.

## ۱. اهداف پژوهش

### ۱-۱. هدف اصلی

۱- شناخت تأثیر پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مرزنشیان استان کردستان.

### ۲-۱. اهداف فرعی

۱- شناخت تأثیر بُعد اعتقادی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مرزنشیان استان کردستان.

۲- شناخت تأثیر بُعد مناسکی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مرزنشیان استان کردستان.

۳- شناخت تأثیر بُعد عاطفی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مرزنشیان استان کردستان.

۴- شناخت تأثیر بُعد پیامدی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مرزنشیان استان کردستان.

## ۲. سؤال‌های پژوهش

### ۱-۲. سؤال اصلی

۱- آیا پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مناطق مرزی مؤثر است؟

### ۲-۲. سؤال‌های فرعی

۱- آیا بُعد اعتقادی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی اثر دارد؟

۲- آیا بُعد مناسکی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مؤثر است؟

۳- آیا بُعد عاطفی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مؤثر است؟

۴- آیا بُعد پیامدی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مؤثر است؟

## ۳. فرضیه‌های پژوهش

۱- به نظر می‌رسد پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مؤثر است.

۲- به نظر می‌رسد بُعد اعتقادی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مؤثر است.

۳- به نظر می‌رسد بُعد مناسکی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مؤثر است.

۴- به نظر می‌رسد بُعد عاطفی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مؤثر است.

۵- به نظر می‌رسد بُعد پیامدی پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مؤثر است.

#### ۴. پیشینه پژوهش

حبیب احمدی (۱۳۹۶) در پژوهش بررسی نقش پایبندی به دین در پیشگیری از رفتارهای پرخطر در میان جوانان ۱۸-۳۰ ساله شهرستان‌های استهبان و فسا؛ بر اساس یافته‌های این پژوهش بین متغیرهای مستقل جنس، تحصیلات، تأهل، سطح تحصیلات، میزان ارتباط با افراد متمایل به رفتارهای پرخطر، گرایش دوستان به رفتارهای پرخطر، میزان گرایش به باورهای دینی و میزان انجام اعمال و فرایض دینی با متغیر وابسته که گرایش به رفتارهای پرخطر است، رابطه معنادار وجود دارد. پژوهش محمدرضا مولائی (۱۳۹۲) با عنوان «تعیین نقش رفتارهای نوع دوستانه و گرایش‌های مذهبی در پیش‌بینی مشارکت اجتماعی و سیاسی دانش‌آموزان مقطع متوسطه اردبیل»، نشان می‌دهد که افزایش سطح رفتارهای نوع دوستانه و تقویت گرایش‌های مذهبی، می‌تواند مشارکت اجتماعی و سیاسی را افزایش دهد.

فتحی و میرزاپوری (۱۳۹۵)، در پژوهشی با عنوان «عوامل تأثیرگذار بر مشارکت اجتماعی»، بیان می‌کنند که وضعیت شغلی، تحصیلات، درآمد و پایگاه اقتصادی - اجتماعی از جمله عوامل تأثیرگذار بر این موضوع محسوب شده‌اند. درحقیقت، میزان مشارکت اجتماعی براساس وضعیت شغلی افراد، میزان تحصیلات، میزان درآمد و پایگاه اقتصادی اجتماعی ایشان متفاوت است.

انصاری و تاج‌الدین (۱۳۹۳)؛ در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان مشارکت شهروندان شهر اصفهان»، به بررسی رابطه معناداری بین متغیرهای اعتماد نهادی، رضایت اجتماعی، امنیت اجتماعی و مدت زمان سکونت با متغیر مشارکت اجتماعی پرداختند.

خادمیان و پوررضا کریم‌سرا (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر اعتماد اجتماعی بر مشارکت اجتماعی»، اشاره می‌کنند اعتماد اجتماعی یکی از جنبه‌های مهم روابط انسانی و زمینه‌ساز همکاری و مشارکت اعضای جامعه است. نتایج نشان داد که شهروندان در فعالیت‌هایی که جنبه مردمی دارد مانند امور مساجد و هیئت‌های مذهبی نسبت به اموری که بیشتر جنبه دولتی دارد فعالیت و همکاری بیشتری دارند.

سیدنجم‌الدین موسوی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش دین‌داری در اعتماد و مشارکت اجتماعی»، نشان دادند که در سطح اطمینان ۹۵ درصد دین‌داری تأثیر مثبت و معناداری بر اعتماد و مشارکت اجتماعی دانشجویان دانشگاه لرستان دارد و اعتماد اجتماعی تأثیر مثبت و معناداری بر مشارکت اجتماعی

دانشجویان می‌گذارد. از این‌رو، می‌توان بیان کرد افرادی که نسبت به انجام دادن اعمال دینی خود مصمم‌ترند، از اعتماد بیشتری در روابط اجتماعی خود نسبت به سایر افراد برخوردارند. همچنین، افرادی که بیشتر پایبند به امور دینی باشند، خود را موظف خواهند دانست که در فعالیت‌های اجتماعی مشارکت فعال داشته باشند؛ زیرا از نگاه دینی، فرد در مقابل خدایش، خودش و جامعه‌اش موظف است نسبت به سرنوشت خود حساس باشد و در صحنه اجتماع مشارکت فعال داشته باشد.

در پژوهش‌های انجام شده عمدتاً به بیان کلی از عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی اشاره و موضوع دین و مذهب بر مشارکت اجتماعی به صورت مشخص مورد بررسی قرار نگرفته است. در این پژوهش سعی شد ضمن پرداختن به ارتباط پایبندی مذهبی و مشارکت اجتماعی مرزنشیان، ابعاد پایبندی مذهبی نیز احصاء و مورد بررسی علمی در چهارچوب گویه‌های تعریف شده قرار گیرد.

## ۵. ملاحظات نظری

### ۵-۱. تعریف مفاهیم

#### ۵-۱-۱. تعریف دین

در تعریف دین تاکنون اتفاق نظری بین صاحب‌نظران نیست؛ چراکه برداشت از دین به صورت‌های بسیار متنوعی می‌باشد و طبقه‌بندی‌هایی که از این تعاریف شده، هیچ‌کدام تعریفی قانع‌کننده از دین نیست؛ چون هریک، یا جنبه‌ای از دین را در نظر داشته یا اینکه به کلی از مفهوم آن به دور افتاده‌اند؛ یکی از این طبقه‌بندی‌ها، تعریفی است که بر حسب وجوه مشترک ادیان به عمل آورده‌اند و عناصر مشترک دین‌های موجود را بررسی کرده و تعریف فراگیری از دین ارائه داده‌اند. از سویی سختی ترجمه واژه دین در زبان‌های گوناگون نیز بر مشکل تعریف دین افزوده است (Sashot, 1991, pp. 355-394).

#### ۵-۱-۲. پایبندی مذهبی

عبارت است از مجموعه شناخت‌ها، احساس‌ها و تمایلات نسبتاً پایدار و ثابت نسبت به دین که در وضعیت عادی، طبیعی، اجتماعی و روانی در فرد وجود داشته باشد و در کنش‌های وی نسبت به نیروی جذاب جهان (خداوند)، خود جامعه و تاریخ به ظهور برسد. در تعریفی ساده‌تر می‌توان گفت دین‌داری عبارت خواهد بود از پذیرش تمام یا بخشی از عقاید اخلاقیات و احکام دینی به نحوی که شخص دین‌دار خود را ملزم به تبعیت و رعایت از این مجموعه بداند (یگانه، ۱۳۹۳).

### ۵-۱-۳. مشارکت

واژه مهمی است که به مفهوم عام آن، قدمتی به اندازه تاریخ انسان دارد چراکه بقاء نوع انسان در گرو همیاری و همکاری آنها با یکدیگر در مقابله با حوادث طبیعی و حیوانات از یک‌سوی و در دوستی، خانواده، همسر و فرزندان و گروه‌های ممنوع خویش از سوی دیگر بوده است (از کیا، ۱۳۸۷، ص. ۲۰۳). به تدریج با گسترش معنای مشارکت در راه یافتن آن به تمام عرصه‌های زندگی، امروزه سخن از شرایطی که همه مردم در تعیین سرنوشت خویش دخالت آگاهانه و واقعی پیدا کنند (علوی‌تبار، ۱۳۸۲، ص. ۲). مشارکت را می‌توان نوعی کنش هدفمند در فرایند تعاملی بین کنشگر و محیط اجتماعی او دانست که در جهت نیل به هدف‌های معین و از پیش تعیین شده است. مشارکت‌ها در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ذکر شده که هر یک دارای ویژگی‌های می‌باشند (حبیبی، ۱۳۸۵، ص. ۷۰).

### ۵-۱-۴. مشارکت اجتماعی

مفهومی گسترده است که متضمن انواع فعالیت‌های فردی یا اجتماعی تأثیرگذار بر تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌های دستگاه‌های عمومی است. مشارکت اجتماعی در بردارنده انواع کنش‌های فردی و گروهی به منظور دخالت در تعیین سرنوشت خود و جامعه و تأثیرگذاری بر فرایندهای تصمیم‌گیری درباره امور عمومی است و حوزه وسیعی از فعالیت‌ها را دربرمی‌گیرد (غفاری، ۱۳۸۰، ص. ۱۴۷). مشارکت اجتماعی در دو سطح قابل بررسی است:

الف) مشارکت غیررسمی: افراد قادرند به شیوه‌ای غیررسمی با دوستی‌ها و انواع پیوندهای شبکه‌ای با یکدیگر در ارتباط باشند؛ به بیان دیگر، هر فردی شبکه اجتماعی دارد که این شبکه ممکن است شامل تنوع رابطه نظیر دوستی یا پیوندهای عاطفی، نزدیکی در فضا مانند همسایگی یا مجاورت مکانی در اداره روابط خویشاوندی و مانند آن باشد.

ب) مشارکت رسمی: در این نوع از پیوند که مشارکت به شیوه رسمی است، فرد با عضو شدن در انجمن‌ها و گروه‌های داوطلبانه با دیگران در ارتباط باشد که برخی به آن مشارکت انجمنی نیز می‌گویند. لازم به ذکر است که پیوندهای رسمی و شبکه‌های غیررسمی بر حسب پیوند یا مشارکت بین افراد تعریف می‌شوند ولی ادامه حیات پیوندهای رسمی فراتر از شبکه اجتماعی درونی است. مشارکت رسمی یا انجمنی به تعداد تعامل‌هایی نسبت داده می‌شود که پیامد برخورد با سازمان‌ها در جامعه است (Glynn, 2011, p. 334).



## ۲-۵. چهارچوب نظری

امروزه در تعریف مشارکت اجتماعی و پایبندی مذهبی همانند دیگر مفاهیم، در جامعه‌شناسی میان نظریه‌پردازان این رشته اتفاق نظری وجود ندارد. در مقاله نظریه‌های توضیح داده می‌شود که از تحقیق پشتیبانی می‌کنند؛ لذا در ادامه به نظریات چند اندیشمند به صورت ترکیبی به عنوان چهارچوب نظری اشاره می‌شود.

**امیل دورکیم:** معتقد است یکی از عناصر عمده تشکیل دهنده انسجام اجتماعی، همبستگی و پیوستگی عمل متقابل اعضای گروه با همدیگر است، از نظر او در جوامع امروزی که پیچیده هستند از طریق وابستگی متقابل افراد و نقش‌هایشان به دست می‌آید و حفظ می‌شود (کوزر، ۱۳۷۳، ص. ۱۹۰). دورکیم بر روی عملکردهای مذهبی تأکید دارد که اعتقاد به هستی‌های روحانی را مستلزم باور به موجودات فراطبیعی می‌دانند؛ مقصود از رویکرد جامعه‌شناختی، بیان تعاریفی است که دین را برحسب علل اجتماعی یا آثار آن بر روی مسائل جامعه و انسان و کارکردهای اجتماعی بررسی می‌کند؛ دین، نظام یکپارچه‌ای از باورها و عملکردها و اصول مشترک از تکالیف مرتبط به چیزهای مقدس و جدا از دیگر امور می‌باشد. این باورداشت‌ها، عملکردها و اصول مشترک امور مقدس همه کسانی را که به آن‌ها عمل می‌کنند و در یک اجتماع اخلاقی واحد همبسته می‌کند. به نظر دورکیم، دین چیزی جز نیروی جمعی جامعه بر افراد نیست. دین نظام فکری است که افراد جامعه را به وسیله آن به خدایشان جلب، و روابط مبهم و در ضمن صمیمانه‌شان را با جامعه از این طریق بیان می‌کنند. دین، زاییده مناسک و از طریق مشارکت در مناسک و مراسم مذهبی است که قدرت اخلاقی جامعه آشکار می‌شود و مفهومی جهانی در جامعه بشری است (دورکیم، ۱۳۹۱، ص. ۴۷).

**فوکویاما<sup>۱</sup>:** در تعریف مشارکت اجتماعی به نموده‌های آن اشاره دارد و مشارکت اجتماعی را شکل و نمونه ملموس از هنجاری غیررسمی می‌داند که موجب ترویج همکاری بین دو یا چند نفر می‌شود. هنجارهای تشکیل دهنده مشارکت اجتماعی می‌تواند از هنجار روابط متقابل دو دوست تا آموزه‌های پیچیده را دربرگیرد (غفاری، ۱۳۸۰، ص. ۷۰).

**جیمز فریزر<sup>۲</sup>:** از نگاه فریزر مشارکت با توسل به انگیزه‌های اقتصادی و مادی، عامل کنش تعریف می‌شود؛ هرچند معتقد است فرهنگ نیز می‌تواند در آن سهمی داشته

1. Fukuyama

2. James George Frazar

باشد. بر اساس این دیدگاه، اگر رضایت متقابل حاصل نشود، هیچ نوع مشارکتی ایجاد نخواهد شد و هر فرد برای دستیابی به سود باید بهایی پردازد (علفیان، ۱۳۷۹، ص. ۹۰).

**زتلر:** زتلر معتقد است علاقمندی به آموزه‌های دینی و گرایش‌های مذهبی در بین افراد بر سطح مشارکت آنها اثرگذار است. در واقع گرایش مذهبی در جوامعی که از فرهنگ دینی و مذهبی برخوردارند بر سطح مشارکت افراد مؤثر و بر کیفیت و عمق نفوذ، باور، نگرش و تلقی و نوع رفتار فردی و اجتماعی آنان تأثیرگذار است و می‌تواند در روند شکل‌گیری و جهت‌گیری تعاملات و رفتارهای اجتماعی نقشی تعیین‌کننده ایفا نماید (Zettler, Hilbig & Haubrich 2011). با الهام از رویکردهای مرتبط و پیشینه پژوهش‌های انجام شده، برای تبیین و تفسیر مسئله اصلی: تأثیر پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مرز نشینان، چهارچوب نظری را بر اساس نظریه زتلر قرار می‌دهیم.



#### ۴. روش پژوهش

پژوهش از نوع روش کمی، از نظر میزان ژرفایی پهنانگرانه، به‌لحاظ هدف کاربردی و به‌لحاظ زمانی مقطعی است. به‌لحاظ اجرا از نوع پیمایشی و استفاده از پرسشنامه، پس از شناسایی ابعاد و مؤلفه‌ها (یعنی تدوین مدل مفهومی نهایی)، در مرحله کمی،

به اعتباریابی (تبیین) مدل پرداخته شد. جامعه مورد مطالعه کلیه ساکنان روستاهای سقر (۵۸۰۹۲ نفر)، بانه (۴۳۳۶۵ نفر)، مریوان (۸۴۰۷۴ نفر) و سروآباد (۳۶۶۴۳ نفر) در استان کردستان که طی سال ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت روستایی در مجموع ۲۲۲۱۷۴ نفر بوده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر محاسبه شد. نمونه‌گیری بر اساس طبقه‌بندی انجام و تعداد نمونه‌ها بر اساس سهم جمعیتی در هر روستا توزیع و پرسشنامه‌ها به شکل تصادفی بین آن‌ها توزیع شد. روش نمونه‌گیری در مرحله اول نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و پردازش و تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی (مشمتمل بر جدول‌های توزیع فراوانی، آزمون‌های همبستگی، رگرسیون چندمتغیری و تحلیل مسیر) صورت پذیرفت.

برای برآورد پایایی گویه‌های متغیرهای پنهان مدل اندازه‌گیری انعکاسی پژوهش حاضر از روش آلفای کرونباخ و پایایی مرکب استفاده شده است. پرسشنامه توسط ۳۰ نفر از جامعه آماری مشخص مورد سنجش قرار گرفت. برای آزمون روایی ابزار پژوهش، از روش صوری استفاده شد؛ به این منظور پرسشنامه تدوین و در اختیار صاحب نظران قرار گرفت و پس از جمع‌آوری نظرها، اصلاحات لازم انجام شد. نتایج حاصل از آلفای کرونباخ حاکی از آن است که ضرایب به‌دست‌آمده برای متغیرهای پنهان در مدل اندازه‌گیری بالاتر از ۶/۰ بوده و در حد قابل قبولی می‌باشد.

#### جدول (۱): نتایج آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

ابعاد	مؤلفه‌ها	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
پایبندی مذهبی	اعتقادی، مناسکی، عاطفی و پیامدی	۱۵	۰/۹۵۰
مشارکت اجتماعی	رسمی و غیررسمی	۱۲	۰/۸۹۹

#### ۴-۱. تعریف عملیاتی ابعاد متغیر مستقل پایبندی مذهبی

مجموعاً ۱۵ گویه مربوط به بُعد پایبندی مذهبی بوده و نحوه نمره‌گذاری این متغیر بدین شکل است که هرچه فرد نمره بیشتری در این متغیر کسب کند از پایبندی مذهبی قوی‌تر برخوردار است. پس از جمع نمرات پاسخگو در پاسخ به این گویه‌ها، پایبندی مذهبی فرد در یکی از سه طیف قوی؛ متوسط و ضعیف دسته‌بندی می‌شود.

**جدول (۲): تعریف عملیاتی ابعاد پایبندی مذهبی**

میزان باور و پایبندی شما به هرکدام از امور زیر چقدر است؟					شماره گویه	بعد
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۱	اعتقادی
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۲	
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۳	
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۴	
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۵	مناسکی
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۶	
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۷	
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۸	
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۹	عاطفی
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۱۰	
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۱۱	
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۱۲	
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۱۳	پایبندی
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۱۴	
خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	۱۵	

پایبندی مذهبی

## ۲-۴. تعریف عملیاتی ابعاد متغیر وابسته مشارکت اجتماعی

برای عملیاتی کردن متغیر مشارکت اجتماعی دوازده گویه در طیف لیکرت طراحی شد. نحوه نمره‌گذاری این متغیر بدین شکل است که هرچه فرد نمره بیشتری در این متغیر کسب کند عملکرد بهتری در زمینه مشارکت اجتماعی دارد. پس از جمع نمرات پاسخگویان در پاسخ به این گویه‌ها، نمره مشارکت اجتماعی آن‌ها در سه وضعیت مطلوب؛ نیمه‌کارآمد و نامطوب دسته‌بندی می‌شود. برای اندازه‌گیری این متغیر دو سطح در نظر گرفته شده است.

جدول (۳): تعریف عملیاتی ابعاد متغیر مشارکت اجتماعی

میزان مشارکت خود در هریک از امور زیر چقدر است؟					شماره گویه	بُعد
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۱۶	
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۱۷	
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۱۸	
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۱۹	
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۲۰	
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۲۱	
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۲۲	سطح رسمی
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۲۳	
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۲۴	

میزان مشارکت خود در هریک از امور زیر چقدر است؟					شماره گویه	بُعد
			زیاد	خانه بهداشت روستا		
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۲۵	مشارکت مالی در خدمات و هزینه‌های مربوط به روستا
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۲۶	مشارکت در طرح‌های عمرانی روستا
اصلاً	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	۲۷	مشارکت و همکاری با تعاونی‌های فعال روستا

جهت سنجش متغیر مستقل پایداری مذهبی در این پژوهش چهار بُعد (متغیر پنهان مرتبه اول) با تعداد ۱۵ گویه در قالب طیف لیکرت و در سطح سنجش رتبه‌ای استفاده شده است. نتایج حاصل از تحلیل حاکی از آن است که ۱۵ گویه سازه پایداری مذهبی قابل تقلیل به چهار عامل اعتقادی، مناسکی، عاطفی و پیامدی می‌باشد. و همچنین برای سنجش متغیر وابسته مشارکت اجتماعی در این پژوهش نیز دو بُعد (متغیر پنهان مرتبه اول) با تعداد ۱۲ گویه در قالب طیف لیکرت و در سطح سنجش رتبه‌ای استفاده شده است. نتایج حاصل از تحلیل حاکی از آن است ۱۲ گویه سازه مشارکت اجتماعی قابل تقلیل به دو عامل فوق می‌باشد.

## ۵. یافته‌های پژوهش

### ۵-۱. یافته‌های توصیفی پژوهش

از بین ۳۸۴ نفر شرکت‌کنندگان در پژوهش، ۲۱/۶ (۸۳ نفر) از پاسخگویان ساکن روستاهای توابع شهرستان سقز، ۱۶/۱ درصد (۶۲ نفر) از پاسخگویان ساکن روستاهای شهرستان بانه، ۴۰/۹ درصد (۱۵۷ نفر) از پاسخگویان ساکن روستاهای شهرستان مریوان و ۲۱/۴ درصد (۸۲ نفر) از پاسخگویان ساکن روستاهای شهرستان سروآباد بوده‌اند. از نظر سنی، از بین مجموع ۳۸۴ نفر شرکت‌کنندگان در پژوهش، ۲۳/۲ درصد (۸۹ نفر) در دامنه سنی ۲۵ سال و کمتر، ۲۸/۱ درصد (۱۰۸ نفر) در دامنه سنی ۲۶ تا ۳۳ سال، ۳۳/۳ درصد (۱۲۸ نفر) در دامنه سنی ۳۴ تا ۴۱ سال، ۸/۹ درصد (۳۴ نفر) در دامنه سنی ۴۲ تا ۴۹ سال و ۶/۵ درصد (۲۵ نفر) در دامنه

سنی ۵۰ سال و بیشتر قرار داشتند. از نظر وضعیت تأهل، از بین مجموع ۳۸۴ نفر پاسخگویان شرکت کننده در این مطالعه، ۶۵/۱ درصد (۱۵۰ نفر) متأهل، ۳۲/۸ درصد (۱۲۶ نفر) مجرد و ۲/۱ درصد (۸ نفر) جدا از همسر خود زندگی می کنند. به لحاظ وضعیت شغلی، از بین مجموع ۳۸۴ نفر پاسخگویان شرکت کننده در این مطالعه، ۲۹/۴ درصد (۱۱۳ نفر) شاغل در بخش دولتی، ۲۴/۵ درصد (۹۴ نفر) شاغل در بخش آزاد، ۲۶/۳ درصد (۱۰۱ نفر) دارای وضعیت شغلی بیکار، ۱۷/۷ درصد (۶۸ نفر) خانه دار و ۲/۱ درصد (۸ نفر) بازنشسته و مستمری بگیر بوده اند.

### ۵-۱- یافته های توصیفی مربوط به متغیرهای وابسته و مستقل

جدول (۴): توزیع پاسخگویان بر حسب پاسخگویی به گویه های مقیاس پابندی مذهبی

شماره گویه	سؤال ها	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
۱	اعتقاد به خدای یگانه	۴	۱۰	۱۱	۶۲	۲۹۷	۴/۶۶
		۱	۲/۶	۲/۹	۱۶/۱	۷۷/۳	
۲	اعتقاد به حقیقت محض بودن کلام قرآن	۱۲	۱۵	۲۷	۶۱	۲۶۹	۴/۴۶
		۳/۱	۳/۹	۷	۱۵/۹	۷۰/۱	
۳	اعتقاد کامل به معاد و قیامت	۱۹	۱۶	۱۸	۵۲	۲۷۹	۴/۴۵
		۴/۹	۴/۲	۴/۷	۱۳/۵	۷۲/۷	
۴	اعتقاد به فرستاده شدن پیامبران برای هدایت افراد	۲۵	۸	۲۸	۴۷	۲۷۶	۴/۴۲
		۶/۵	۲/۱	۷/۳	۱۲/۲	۷۱/۹	
۵	عبادت کردن	۲۱	۲۶	۷۸	۸۱	۱۷۸	۳/۹۶
		۵/۵	۶/۸	۲۰/۳	۲۱/۱	۴۶/۴	
۶	نماز خواندن	۳۷	۱۷	۷۲	۷۴	۱۸۴	۳/۹۱
		۹/۶	۴/۴	۱۸/۸	۱۹/۳	۴۷/۹	
۷	شرکت در مراسم دینی	۵۲	۵۸	۶۸	۸۷	۱۱۹	۳/۴۲
		۱۳/۵	۱۵/۱	۱۷/۷	۲۲/۷	۳۱	
۸	روزه گرفتن	۳۰	۱۶	۵۵	۸۸	۱۹۵	۴/۰۵
		۷/۸	۴/۲	۱۴/۳	۲۲/۹	۵۰/۸	
۹	ترس نداشتن از مرگ به دلیل ایمان به خدا	۲۴	۲۶	۵۸	۱۲۲	۱۵۴	۳/۹۳
		۶/۳	۶/۸	۱۵/۱	۳۱/۸	۴۰/۱	
۱۰	گزینش آگاهانه خدا و اشتیاق	۱۹	۲۱	۳۹	۵۴	۲۵۱	۴/۲۹

شماره گویه	سؤال‌ها	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
	به او	۴/۹	۵/۵	۱۰/۲	۱۴/۱	۶۵/۴	
۱۱	حس صمیمیت و شور و وجد	۷	۲۵	۴۵	۵۲	۲۵۵	۴/۳۶
	نسبت به خدا	۱/۸	۶/۵	۱۱/۷	۱۳/۵	۶۶/۴	
۱۲	مورد اعتماد خدا واقع شدن	۱۵	۵	۶۳	۷۳	۲۲۸	۴/۲۹
		۳/۹	۱/۳	۱۶/۴	۱۹	۵۹/۴	
۱۳	کمک به مستمندان	-	۲۹	۹۸	۱۱۱	۱۴۶	۳/۹۷
		-	۷/۶	۲۵/۵	۲۸/۹	۳۸	
۱۴	پذیرش حجاب	۳۹	۴۱	۹۲	۷۶	۱۳۶	۳/۶۰
		۱۰/۲	۱۰/۷	۲۴	۱۹/۸	۳۵/۴	
۱۵	احترام به پدر و مادر	-	-	۲۹	۷۵	۲۸۰	۴/۶۵
		-	-	۶/۷	۱۹/۵	۷۲/۹	

#### با توجه به یافته‌های جدول فوق:

در پاسخ به گویه شماره ۱ با محتوای (اعتقاد به خدای یگانه) ۱ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۲/۶ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲/۹ درصد گزینه تا حدودی، ۱۶/۱۱ درصد گزینه زیاد و ۷۷/۳ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۴/۴۶ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۲ با محتوای (اعتقاد به حقیقت محض بودن کلام قرآن) ۳/۱ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۳/۹ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۷ درصد گزینه تا حدودی، ۱۵/۹ درصد گزینه زیاد و ۷۰/۱ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۴/۴۶ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۳ با محتوای (اعتقاد کامل به معاد و قیامت) ۴/۹ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۴/۲ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۴/۷ درصد گزینه تا حدودی، ۱۳/۵ درصد گزینه زیاد و ۷۲/۷ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۴/۴۵ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۴ با محتوای (اعتقاد به فرستاده شدن پیامبران برای هدایت افراد) ۶/۵ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۲/۱ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۷/۳ درصد گزینه تا حدودی، ۱۲/۲ درصد گزینه زیاد و ۷۱/۹ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۴/۴۲



بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۵ با محتوای (عبادت کردن) ۵/۵ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۶/۸ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲۰/۳ درصد گزینه تا حدودی، ۲۱/۱ درصد گزینه زیاد و ۴۶/۴ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۹۶ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۶ با محتوای (نماز خواندن) ۹/۶ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۴/۴ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۱۸/۸ درصد گزینه تا حدودی، ۱۹/۳ درصد گزینه زیاد و ۴۷/۹ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۹۱ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۷ با محتوای (شرکت در مراسم دینی) ۱۳/۵ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱۵/۱ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۱۷/۷ درصد گزینه تا حدودی، ۲۲/۷ درصد گزینه زیاد و ۳۱ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۴۲ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۸ با محتوای (روزه گرفتن) ۷/۸ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۴/۲ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۱۴/۳ درصد گزینه تا حدودی، ۲۲/۹ درصد گزینه زیاد و ۵۰/۸ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۴/۰۵ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۹ با محتوای (ترس نداشتن از مرگ به دلیل ایمان به خدا) ۶/۳ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۶/۸ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۱۵/۱ درصد گزینه تا حدودی، ۳۱/۸ درصد گزینه زیاد و ۴۰/۱ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۹۳ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۱۰ با محتوای (گزینش آگاهانه خدا و اشتیاق به او) ۴/۹ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۵/۵ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۱۰/۲ درصد گزینه تا حدودی، ۱۴/۱ درصد گزینه زیاد و ۶۵/۴ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۴/۲۹ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۱۱ با محتوای (حس صمیمیت و شور و وجد نسبت به خدا) ۱/۸ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۶/۵ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۱۱/۷ درصد گزینه تا حدودی، ۱۳/۵ درصد گزینه زیاد و ۶۶/۴ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۴/۳۶ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۱۲ با محتوای (مورد اعتماد خدا واقع شدن و مورد عنایت

خداوند بودن) ۳/۹ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱/۳ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۱۶/۴ درصد گزینه تا حدودی، ۱۹ درصد گزینه زیاد و ۵۹/۴ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۴/۲۹ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۱۳ با محتوای (کمک به مستمندان) ۷/۶ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲۵/۵ درصد گزینه تا حدودی، ۲۸/۹ درصد گزینه زیاد و ۳۸ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۹۷ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۱۴ با محتوای (پذیرش حجاب) ۱۰/۲ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱۰/۷ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲۴ درصد گزینه تا حدودی، ۱۹/۸ درصد گزینه زیاد و ۳۵/۴ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۶۰ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۱۵ با محتوای (احترام به پدر و مادر) ۶/۷ درصد گزینه تا حدودی، ۱۹/۵ درصد گزینه زیاد و ۷۲/۹ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۴/۶۵ بوده است.

#### جدول (۵): توزیع پاسخگویان از حیث میزان پابندی مذهبی

پابندی مذهبی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تراکمی	میانگین	انحراف استاندارد
قوی	۲۸۹	۷۵/۳	۷۵/۳	۶۲/۴۱	۱۲/۸۶
متوسط	۷۰	۱۸/۲	۹۳/۵		
ضعیف	۲۵	۶/۵	۱۰۰		
کل	۳۸۴	۱۰۰			

همان‌طور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، ارزیابی پاسخگویان از حیث میزان پابندی مذهبی نشان می‌دهد که ۷۵/۳ درصد از پاسخگویان از این حیث در وضعیت قوی، ۱۸/۲ درصد از پاسخگویان در وضعیت متوسط و ۶/۵ درصد از پاسخگویان در موقعیت ضعیف قرار دارند. میانگین و انحراف معیار ارزیابی پاسخگویان از نظر میزان پابندی مذهبی  $۱۲/۸۶ \pm ۶۲/۴۱$  بوده است.

**جدول (۶): توزیع پاسخگویان بر حسب نحوه پاسخگویی به گویه‌های مقیاس غیررسمی مشارکت اجتماعی**

میانگین	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	سؤال‌ها		شماره گویه
						میزان مشارکت خود در هر یک از امور زیر چقدر است؟		
۳/۶۲	۷۳	۱۵۱	۱۱۲	۳۷	۱۱	فراوانی	کمک به فقرا و آسیب‌دیدگان	۱۶
	۱۹	۳۹/۳	۲۹/۲	۹/۶	۲/۹	درصد		
۳/۰۹	۴۹	۱۱۲	۱۰۱	۷۰	۵۲	فراوانی	شرکت در مراسمات مذهبی	۱۷
	۱۲/۸	۲۹/۲	۲۶/۳	۱۸/۲	۱۳/۵	درصد		
۳/۵۳	۷۳	۱۲۵	۱۳۵	۳۶	۱۵	فراوانی	شرکت در کارهای خیر و عام‌المنفعه	۱۸
	۱۹	۳۲/۶	۳۵/۲	۹/۴	۳/۹	درصد		
۳/۶۱	۸۵	۱۳۹	۹۹	۴۸	۱۳	فراوانی	شرکت در مراسمات محلی (عروسی، عزا و ...)	۱۹
	۲۲/۱	۳۶/۲	۲۵/۸	۱۲/۵	۳/۴	درصد		
۳/۳۲	۷۷	۱۱۰	۹۲	۶۹	۳۶	فراوانی	شرکت در مراسم جشن‌های ملی	۲۰
	۲۰/۱	۲۸/۶	۲۴	۱۸	۹/۴	درصد		
۳/۱۴	۶۸	۷۷	۱۲۷	۶۶	۴۶	فراوانی	مشارکت و گفتگو پیرامون مسائل و مشکلات روستا	۲۱
	۱۷/۷	۲۰/۱	۳۳/۱	۱۷/۲	۱۲	درصد		

**با توجه به یافته‌های جدول فوق:**

در پاسخ به گویه شماره ۱۶ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - کمک به فقرا و آسیب‌دیدگان - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۲/۹ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۹/۶ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲۹/۲ درصد گزینه تا حدودی، ۳۹/۳ درصد گزینه زیاد و ۱۹ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۶۲ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۱۷ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - شرکت در مراسم‌های مذهبی - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۱۳/۵ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱۸/۲ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲۶/۳ درصد گزینه تا حدودی، ۲۹/۲ درصد گزینه زیاد و ۱۲/۸ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب

کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۰۹ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۱۸ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - شرکت در کارهای خیر و عام‌المنفعه- به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۳/۹ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۹/۴ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۳۵/۲ درصد گزینه تا حدودی، ۳۲/۶ درصد گزینه زیاد و ۱۹ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۵۳ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۱۹ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - شرکت در مراسم‌های محلی (عروسی، عزا و...) - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۳/۴ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱۲/۵ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲۵/۸ درصد گزینه تا حدودی، ۳۶/۲ درصد گزینه زیاد و ۲۲/۱ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۶۱ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۲۰ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - شرکت در مراسم و جشن‌های ملی - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۹/۴ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱۸ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲۴ درصد گزینه تا حدودی، ۲۸/۶ درصد گزینه زیاد و ۲۰/۱ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۳۲ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۲۱ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - مشارکت و گفت‌وگو پیرامون مسائل و مشکلات روستا - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۱۲ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱۷/۲ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۳۳/۱ درصد گزینه تا حدودی، ۲۰/۱ درصد گزینه زیاد و ۱۷/۷ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۱۴ بوده است.

**جدول Error! No text of specified style in document. (۷): توزیع پاسخگویان بر حسب نحوه پاسخگویی به گویه‌های مقیاس رسمی مشارکت اجتماعی**

میانگین	خیلی زیاد	زیاد	کم	خیلی کم	اصلاً	سؤال‌ها		شماره گویه
						میزان مشارکت خود در هر یک از امور زیر چقدر است؟		
۲/۹۲	۶۵	۷۸	۸۷	۶۸	۸۶	فراوانی	مشارکت در انتخابات شورای روستا	۲۲
	۱۶/۹	۲۰/۳	۲۲/۷	۱۷/۷	۲۲/۴	درصد		
۳/۰۴	۵۹	۸۶	۱۰۸	۷۵	۵۶	فراوانی	مشارکت و اقدام در حفاظت از اراضی و مراتع روستا	۲۳
	۱۵/۴	۳۳/۴	۲۸/۱	۱۹/۵	۱۴/۶	درصد		
۲/۸۳	۴۲	۸۱	۱۰۷	۷۶	۷۸	فراوانی	همکاری با مسئول خانه بهداشت روستا	۲۴
	۱۰/۹	۲۱/۱	۲۷/۹	۱۹/۸	۲۰/۳	درصد		
۲/۸۴	۳۸	۷۸	۱۱۸	۸۴	۶۶	فراوانی	مشارکت مالی در خدمات و هزینه‌های مربوط به روستا	۲۵
	۹/۹	۲۰/۳	۳۰/۷	۲۱/۹	۱۷/۲	درصد		
۲/۷۹	۲۸	۹۹	۹۷	۸۴	۷۶	فراوانی	مشارکت در طرح‌های عمرانی روستا	۲۶
	۷/۳	۲۵/۸	۲۵/۳	۲۱/۹	۱۹/۸	درصد		
۲/۸۵	۴۴	۷۶	۱۲۵	۵۵	۸۴	فراوانی	مشارکت و همکاری با تعاونی‌های فعال روستا	۲۷
	۱۱/۵	۱۹/۸	۳۲/۶	۱۴/۳	۲۱/۹	درصد		

**با توجه به یافته‌های جدول فوق:**

در پاسخ به گویه شماره ۲۲ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - مشارکت در انتخابات شورای روستا - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۲۲/۴ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱۷/۷ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲۲/۷ درصد گزینه تا حدودی، ۲۰/۳ درصد گزینه زیاد و ۱۶/۹ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۲/۹۲ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۲۳ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - مشارکت و اقدام در حفاظت از اراضی و مراتع روستا - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۱۴/۶ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱۹/۵ درصد پاسخگویان

گزینه کم، ۲۸/۱ درصد گزینه تا حدودی، ۳۳/۴ درصد گزینه زیاد و ۱۵/۴ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۳/۰۴ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۲۴ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - همکاری با مسئول خانه بهداشت روستا - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۲۰/۳ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱۹/۸ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲۷/۹ درصد گزینه تا حدودی، ۲۱/۱ درصد گزینه زیاد و ۱۰/۹ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۲/۸۳ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۲۵ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - مشارکت مالی در خدمات و هزینه‌های مربوط به روستا - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۱۷/۲ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۲۱/۹ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۳۰/۷ درصد گزینه تا حدودی، ۲۰/۳ درصد گزینه زیاد و ۹/۹ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۲/۸۴ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۲۶ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - مشارکت در طرح‌های عمرانی روستا - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۱۹/۸ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۲۱/۹ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۲۵/۳ درصد گزینه تا حدودی، ۲۵/۸ درصد گزینه زیاد و ۷/۳ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۲/۷۹ بوده است.

در پاسخ به گویه شماره ۲۷ با محتوای (میزان مشارکت شما در هر کدام از امور زیر - مشارکت و همکاری با تعاونی‌های فعال روستا - به کدام گزینه مقابل آن نزدیک‌تر است؟) ۲۱/۹ درصد پاسخگویان گزینه خیلی کم، ۱۴/۳ درصد پاسخگویان گزینه کم، ۳۲/۶ درصد گزینه تا حدودی، ۱۹/۸ درصد گزینه زیاد و ۱۱/۵ درصد گزینه خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند. میانگین نمره پاسخگویان در پاسخ به این گویه ۲/۸۵ بوده است.

**جدول (۸): توزیع پاسخگویان از حیث مشارکت اجتماعی**

فراروانی	درصد فراروانی	درصد فراوانی تراکمی	میانگین	انحراف استاندارد
مطلوب	۷۹	۲۰/۶	۳۷/۵۸	۹/۸۲
نیمه کارآمد	۱۸۱	۴۷/۱		
نامطلوب	۱۲۴	۲۳/۳		
کل	۳۸۴	۱۰۰		

همان طور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود، ۲۰/۶ درصد پاسخگویان از حیث مشارکت اجتماعی در وضعیت مطلوب، ۴۷/۱ درصد پاسخگویان در موقعیت نیمه کارآمد و ۲۳/۳ درصد پاسخگویان در موقعیت نامطلوب قرار دارند. میانگین و انحراف معیار مشارکت اجتماعی پاسخگویان  $۳۷/۵۸ \pm ۹/۸۲$  بوده است.

**۵-۲. یافته‌های استنباطی پژوهش**

در این بخش یافته‌های استنباطی پژوهش شامل نتایج و گزارش آزمون فرضیات تحقیق و ارزیابی برآزش مدل پژوهش ارائه شده و در این بخش، روابط متغیرهای تحقیق به صورت دو به دو و بر طبق فرضیات پژوهش بررسی شده‌اند. بدین منظور از آزمون ضرایب همبستگی استفاده شده است. متغیرهای پژوهش در اینجا، با یکدیگر در ارتباط گذاشته شده و شدت و جهت روابط و نیز معناداری روابط موجود بین آن‌ها بررسی شده است. جدول ۹ ضرایب همبستگی بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته پژوهش را نشان می‌دهد.

**جدول (۹): ضرایب همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش**

معناداری	ضریب همبستگی	تعداد	متغیر وابسته	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۰/۴۱۷**	۳۸۴	مشارکت اجتماعی	پایبندی مذهبی

\*\* Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

نتایج جدول Error! No text of specified style in document. نشان می‌دهد بین پایبندی مذهبی و مشارکت اجتماعی روستاییان رابطه وجود دارد. مقدار این رابطه  $۰/۴۱۷$  و جهت آن مثبت است و از لحاظ آماری معنادار است ( $p \leq ۰/۰۵$ )؛ لذا این فرضیه تأیید می‌شود و در نتیجه داده‌های آماری این تحقیق موید تأثیر مثبت پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی روستاییان ساکن غرب استان کردستان است.

همچنین بررسی رابطه بین ابعاد پایبندی مذهبی با مشارکت اجتماعی روستاییان نشان می‌دهد بین هر چهار بعد اعتقادی، مناسکی، عاطفی و پیامدی با مشارکت اجتماعی روستاییان رابطه معناداری به ترتیب با مقادیر مثبت ۰/۲۹۸، ۰/۴۴۲، ۰/۳۵۴ و ۰/۳۷۴ وجود دارد ( $p \leq 0/05$ ).

**جدول Error! No text of specified style in document. (۱۰): ضرایب همبستگی**

**بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش**

معناداری	ضریب همبستگی	تعداد	متغیر وابسته	متغیر مستقل
۰/۰۰۰	۰/۴۱۷**	۳۸۴	مشارکت اجتماعی	پایبندی مذهبی
۰/۰۰۰	۰/۲۹۸**	۳۸۴	مشارکت اجتماعی	بُعد اعتقادی
۰/۰۰۰	۰/۴۴۲**	۳۸۴	مشارکت اجتماعی	بُعد مناسکی
۰/۰۰۰	۰/۳۵۴**	۳۸۴	مشارکت اجتماعی	بُعد عاطفی
۰/۰۰۰	۰/۳۷۴**	۳۸۴	مشارکت اجتماعی	بُعد پیامدی

\*\* Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

**جدول (۱۱): بررسی رابطه بین متغیر مستقل پایبندی مذهبی و ابعاد مشارکت**

**اجتماعی (ضرایب همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش)**

معناداری	ضریب همبستگی	تعداد	متغیر وابسته	متغیر مستقل
۰/۰۰۰	۰/۴۰۰**	۳۸۴	مشارکت اجتماعی غیررسمی	پایبندی مذهبی
۰/۰۰۰	۰/۳۶۳**	۳۸۴	مشارکت اجتماعی رسمی	

\*\* Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد بین پایبندی مذهبی و ابعاد مشارکت اجتماعی روستاییان رابطه معناداری وجود دارد. مقادیر این رابطه به ترتیب برای بُعد غیررسمی و بُعد رسمی مشارکت اجتماعی ۰/۴۰۰ و ۰/۳۶۳ است ( $p \leq 0/05$ ). در نتیجه داده‌های آماری این پژوهش مؤید تأثیر مثبت پایبندی مذهبی بر ابعاد غیررسمی و رسمی مشارکت اجتماعی روستاییان ساکن غرب استان کردستان است.

### نتیجه‌گیری

همان‌طور که قبلاً اشاره شد پایبندی مذهبی به‌عنوان یک پدیده‌ای اجتماعی است که ضعیف شدن روند پایبندی مذهبی در ابعاد مختلف آن، از یک‌سوی هزینه‌های تعامل‌های اجتماعی را افزایش می‌دهد و از سوی دیگر موجب اختلال در مشارکت



اجتماعی می‌شود. پایبندی مذهبی یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر مشارکت اجتماعی افراد در هر جامعه‌ای اعم از شهر و روستا است؛ اما این موضوع در جوامع مناطق مرزی، ارتباط تنگاتنگ‌تری با مشارکت اجتماعی دارد؛ زیرا موجب کارایی برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کیفیت تصمیم‌گیری می‌شود و سطح و کیفیت آن را افزایش می‌دهد. هنگامی که از مشارکت بحث می‌کنیم اشاره به صورت‌های رسمی و غیررسمی آن است. تقریباً تمامی مناطق مرزی از تجربه مشارکت‌های غیررسمی که سابقه دیرینه‌ای دارد، برخوردارند. مردم این مناطق، سابقه برگزاری مراسم مذهبی در ماه‌ها و ایام خاص، ساختن مساجد و حسینیه‌ها، کمک‌های متقابل در مراسمات عروسی، جشن‌ها و سوگ‌ها دارند. بررسی تأثیر مؤلفه‌های پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی مناطق مرزی غرب ایران به واسطه موقعیت جغرافیایی خاص و سوق الجیشی بودن این مناطق به‌عنوان سپر امنیتی در برابر خطرهای احتمالی از سوی کشورهای دیگر را باید شناخت و در نظر گرفت. تجارب تاریخی این مناطق نشان داده که به‌طور ناخواسته به‌عنوان اولین نقاط شناخته شده در معرض بسیاری از حوادث و اتفاقات غیرطبیعی هستند؛ بنابراین تحلیل سطوح مشارکت در این مناطق، قابل تأمل و البته مهم و ضروری می‌باشد.

بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده از پژوهش، بین ابعاد چهارگانه پایبندی مذهبی در مشارکت اجتماعی روستاییان رابطه وجود دارد. مقدار این رابطه  $0/417$  و جهت آن مثبت است و از لحاظ آماری معنادار است ( $p \leq 0/05$ )؛ نتیجه داده‌های آماری این پژوهش، مؤید تأثیر مثبت پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی روستاییان ساکن مناطق مرزی استان کردستان است. رابطه بین ابعاد پایبندی مذهبی با مشارکت اجتماعی روستاییان نشان می‌دهد بین هر چهار بُعد اعتقادی، مناسکی، عاطفی و پیامدی با مشارکت اجتماعی رابطه معناداری به‌ترتیب با مقادیر مثبت  $0/298$ ،  $0/442$ ،  $0/354$  و  $0/374$  وجود دارد ( $p \leq 0/05$ ). مقادیر این رابطه به‌ترتیب برای بُعد غیررسمی و بُعد رسمی مشارکت اجتماعی  $0/400$  و  $0/363$  است ( $p \leq 0/05$ ). در نتیجه داده‌های آماری این پژوهش مؤید تأثیر مثبت پایبندی مذهبی بر ابعاد غیررسمی و رسمی مشارکت اجتماعی است. ارزیابی پاسخگویان از حیث میزان پایبندی مذهبی نشان داد  $75/3$  درصد از پاسخگویان از این حیث در وضعیت قوی،  $18/2$  درصد از پاسخگویان در وضعیت متوسط و  $6/5$  درصد از پاسخگویان در موقعیت ضعیف قرار دارند. میانگین و انحراف معیار ارزیابی پاسخگویان از نظر میزان پایبندی مذهبی  $12/86 \pm 62/41$  بوده است. مطابق با نظر زتلر، علاقه‌مندی به

آموزه‌های دینی و گرایش‌های مذهبی افراد بر سطح مشارکت آنها اثرگذار است. در واقع گرایش مذهبی در جوامعی که از فرهنگ دینی و مذهبی برخوردارند بر سطح مشارکت افراد جامعه تأثیر مثبت دارد. گرایش‌های مذهبی و اعتقادی افراد می‌تواند بر کیفیت و عمق نفوذ، باور، نگرش و تلقی و نوع رفتار فردی و اجتماعی آنان تأثیرگذار بوده و در روند شکل‌گیری و جهت‌گیری تعاملات و رفتارهای اجتماعی نقشی تعیین‌کننده ایفا نماید.

از نظر مردم مناطق مرزی شهرستانهای سقز، بانه، مریوان و سروآباد، پایبندی مذهبی مردم مهم است و بر اساس یافته‌ها رتبه بالایی را به خود اختصاص داده است. آنان معتقدند عامل اعتقاد و باور به مذهب موجب می‌شود تا افراد متعهدتر و مسئولیت‌پذیرتر باشند. چراکه این امر سبب می‌شود تا افراد خود را ملزم به حضور در عرصه اجتماع از طریق مشارکت اجتماعی بدانند. اگر به مناطق غربی و مرزی کشور نگاهی جامعه‌شناسانه داشته باشیم، درمی‌یابیم که مردمان این مناطق مرزی به علت موقعیت خاص و مشکلات مرزی، حضور اشرار و گروهک‌ها در منطقه، کوهستانی و صعب‌العبور بودن برخی از این مناطق، مشکلات معیشتی و اشتغال، افزایش مهاجرت به شهرهای اطراف و یا دیگر شهرهای بزرگ که خود مسائل و مشکلات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی زیادی را به همراه داشته است. در واقع بروز مشکلات و مسائلی که نام برده شد خود به عنوان مجموع مسائلی هستند که به عوامل متعددی وابسته است و فائق آمدن بر همه آنها مستلزم مشارکت اجتماعی ساکنان همین مناطق است و از مسئولان به‌تنهایی کاری ساخته نیست. تقویت این بخش از مناطق مرزی کشور می‌تواند نقش مؤثری در مشارکت مردم داشته باشد و آنها را در حرکت به سمت توسعه پایدار یاری رساند.

نتایج پژوهش حاضر با نتایج تحقیقات محمدرضا مولائی (۱۳۹۲) «تعیین نقش رفتارهای نوع‌دوستانه و گرایش‌های مذهبی در پیش‌بینی مشارکت اجتماعی و سیاسی دانش‌آموزان مقطع متوسطه اردبیل»؛ فتحی و میرزاپوری (۱۳۹۵) «عوامل تأثیرگذار بر مشارکت اجتماعی»؛ انصاری و تاج‌الدین (۱۳۹۳) «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان مشارکت شهروندان شهر اصفهان»؛ خادمیان و پوررضا کریم‌سرا (۱۳۹۰) «بررسی تأثیر اعتماد اجتماعی بر مشارکت اجتماعی»؛ سیدنجم‌الدین موسوی (۱۳۹۷) «بررسی نقش دین‌داری در اعتماد و مشارکت اجتماعی» همسو است.

## پیشنهادها و راهکارها

- ۱- با توجه به اینکه در این پژوهش، پایبندی مذهبی به‌عنوان یکی از عوامل مهم در میزان مشارکت افراد شناسایی شده است. درک شرایط کنونی جامعه و شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت اجتماعی در عصر کنونی می‌تواند به‌عنوان عامل مهم و اساسی در زمینه شکل‌گیری مشارکت‌های واقعی مردم در این مناطق در نظر گرفته شود.
- ۲- با توجه به تأثیر مثبت مؤلفه‌های پایبندی مذهبی بر مشارکت اجتماعی که موجب افزایش روند توسعه اجتماعی در این مناطق از کشور می‌شود، نیاز جدی است تا شرایط و بسترهای مناسب برای سوق دادن افراد به درگیرشدن در رویدادهای اجتماعی ایجاد شود. به نظر می‌رسد که یکی از شیوه‌های مؤثر، گسترش سازمان‌ها و نهادها و انجمن‌های داوطلبانه و غیردولتی است
- ۳- به نظر از مهم‌ترین مسئولیت‌های نهادهای دینی و نیز شورایی‌ها، رفع موانع قانونی، ساختاری و اعتقادی بر سر راه مشارکت حداکثری افراد با هدف ایجاد حس مسئولیت‌پذیری در آنان می‌باشد.
- ۴- پیشنهاد می‌شود ترویج آموزه‌های دینی مانند صداقت، اعتماد، امانتداری، شور، هم‌فکری، مساعدت به دیگران، مشارکت و... که از شاخص‌های مهم سرمایه اجتماعی هستند، بیشتر مورد توجه قرار گیرد.
- ۵- پیشنهاد می‌شود از ظرفیت‌های موجود برنامه‌های رسانه‌های ملی و محلی در جهت تقویت باورهای مذهبی ترغیب‌کننده اقشار برای مشارکت در تمامی ابعاد به ویژه مشارکت اجتماعی استفاده گردد.

## فهرست منابع

- احمدی، حبیب و شاحسنی، عبدالله (۱۳۹۶). بررسی نقش پایبندی به دین در پیشگیری از رفتارهای پرخطر در میان جوانان ۱۸-۳۰ ساله شهرستان‌های استهبان و فسا. *علوم اجتماعی شوستر*، سال یازدهم، (۱)، ۱-۳۴.
- ازکیا، مصطفی (۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی و نقش آن در تشکل‌های تولیدی. *جامعه‌شناسی ایران*، ۵(۴)، ۴۹-۷۲.
- امیل دورکیم (۱۳۹۱). *درباره تقسیم کار اجتماعی*. ترجمه باقر پرهام، بابل: کتابسرای بابل.
- انصاری، ابراهیم و تاج‌الدین، حمید (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان مشارکت شهروندان در امور شهری (مطالعه موردی: منطقه ۱۳ شهر اصفهان). *مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، سال چهارم، (۱۲).
- پوراحمد، احمد و دیگران (۱۳۹۱). بررسی رابطه دین‌داری و احساس امنیت در فضاهای شهری و روستایی. *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، سال اول، (۱).
- چارلز الود (۱۳۹۳). *دین و کنترل اجتماعی*. ترجمه امیرحسین لطیفی، تهران: نشر فاطمی.
- حامد مقدم، احمد (۱۳۷۰). *مشارکت و توسعه روستایی*. مجموعه مقالات همایش جامعه‌شناسی توسعه، تهران: سمت.
- حبیبی. سیدمحسن و سعیدی رضوانی. هادی (۱۳۸۵). *شهرسازی مشارکتی، کاوشی نظری در شرایط ایران*. هنرهای زیبا.
- خادمیان، طلّیعه و پوررضا کریم‌سرا، ناصر (۱۳۹۰). بررسی تأثیر ابعاد اعتماد اجتماعی بر مشارکت اجتماعی. *مطالعات علوم اجتماعی ایران*، سال نهم، (۳۳).
- دورکیم، امیل (۱۳۹۱). *صورت‌های ابتدایی حیات مذهبی*. تهران: امیرکبیر.
- ذاکرن، فیل (۱۳۸۴). *درآمدی بر جامعه‌شناسی دین*. ترجمه قشایار دیهیمی، تهران: نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- رضادوست، کریم؛ حسین‌زاده، علی حسین و شعبانی، ناهید (۱۳۹۴). تأثیر دین‌داری بر سبک زندگی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز). *فصلنامه جامعه‌شناسی سبک زندگی*، ۱(۳)، ۱۰۳-۱۳۲.
- زومپکا، پیوتر (۱۳۸۴). *اعتماد: نظریه جامعه‌شناختی*. ترجمه غلامرضا غفاری،

تهران، نشر شیراز.

ساروخانی، باقر (۱۳۸۰). درآمدی بر دایرةالمعارف علوم اجتماعی. تهران: انتشارات کیهان.

ساشوت (۱۹۹۱). دین/خرافه، تاریخ یک واژگونی و یک بازگشت. مجله بررسی‌های تاریخ دین، ۲۵۳(۴)، ۳۵۵-۳۹۴.

علفیان، مسعود (۱۳۷۹). مشارکت در دیدگاه‌های نو در مدیریت شهری. همایش همایش مدیریت توسعه پایدار در نواحی شهری، تهران.

علوی تبار، علیرضا (۱۳۸۲). بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها. تهران: سازمان شهرداری‌ها و دهرداری‌های کشور.

غفاری، غلامرضا (۱۳۸۰). بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی کاشان. نامه علوم اجتماعی، (۱۷).

فتیحی، سروش و میرزاپوری ولوکلا، جابر (۱۳۹۵). بررسی تأثیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی بر مشارکت اجتماعی (مورد پژوهش: جوانان شهر بابل). جامعه‌شناسی مطالعات جوان، ۷(۲۲)، ۸۷-۱۰۰.

کوزر، لوئیس (۱۳۹۳). زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.

موسوی، سیدنجم‌الدین (۱۳۹۷). بررسی نقش دین‌داری در اعتماد و مشارکت اجتماعی دانشجویان دانشگاه لرستان. مدیریت سرمایه اجتماعی، ۵(۴)، ۶۴۳-۶۴۹.

مولائی، محمدرضا (۱۳۹۴). نقش رفتارهای نوع‌دوستانه و گرایش‌های مذهبی در پیش‌بینی مشارکت اجتماعی و سیاسی دانش‌آموزان دبیرستان‌های اردبیل. فصلنامه روانشناسی مدرسه و آموزشگاه، ۴(۲)، ۱۱۷-۱۰۴.

نوروزی، فیض‌اله و بختیاری، مهناز (۱۳۸۸). مشارکت اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن. مجله راهبرد، ۱۸(۵۳).

یگانه، محمد (۱۳۹۳). بررسی رابطه دینداری و خودشکوفایی. مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی، (۳)، ۲۹-۵۲.

Elwood, A. (1993). The Social Function of Religion. *American Journal of Sociology*, 19(3).

Glynn, M. A. (2011). Innovative Genius, a framework for relating individual and organizational intelligence to innovation. *Academy of management*, (21), 1081-1082.

Zettler, I.; Hilbig, B. E. & Haubrich, J. (2011). Altruism at the ballots: Predicting political attitudes and behavior. *Journal of Research in Personality*, 45(1), 130-133.

## References

- Ahmadi, Habib & Shahsani, Abdullah (2016). Shushtar Social Sciences, Year 11, Spring, (1), (36 in a row). (In Persian)
- Ahmadi, Habib (2014), theories of social deviations, Shiraz, Zar Ahmadi Publications. (In Persian)
- Alavi Tabar, Alireza (1382). Examining the pattern of citizens' participation in the administration of city affairs, Tehran: Organization of Municipalities and Districts of the country. (In Persian)
- Ansari, Ebrahim and Tajuddin, (2013) Urban Sociological Studies, Fourth Year, (12). (In Persian)
- Azkiya, Mustafa (1387). Social capital and its role in production organizations. *Sociology of Iran*, 5(4), 49-72 .(In Persian)
- Charles Ellwood (2013). Translated by Amir Hossein Latifi, Religion and Social Control, Tehran, Fatemi Publishing House. (In Persian)
- Durkheim, Emile (1391). The Elementary Forms of Religious Life, Amir Kabir Publications. (In Persian)
- Emile Durkheim (1391). On the division of social work, translated by Bagher Parham, Babol: Babol Bookstore. (In Persian)
- Fathi, Soroush & Mirzapuri Volukla, Jaber (2015). Investigating the impact of socio-economic base on social participation (research case: youth of Babol city). *Sociology of youth studies*. (In Persian)
- Ghafari, Gholamreza (2008). Investigating the relationship between trust and social participation in the rural areas of Kashan. *Journal of Social Sciences*, (17). (In Persian)
- Habibi. Seyed Mohsen & Saidi Rizvani, Hadi (1385). Participatory urban development, a theoretical exploration in the conditions of Iran, Fine Arts. (In Persian)
- Hamed Moghadam, Ahmed (1370). Participation and rural development, Proceedings of the Development Sociology Conference, Tehran, Samt, Volume II. (In Persian)
- Herbs Massoud (2009). Participation in new perspectives in urban management, conference on sustainable development management in urban areas, Tehran. (In Persian)
- Khadamiyan, Talia & Pourreza Karim-Sera, Nasser (2010). Investigating the impact of social trust dimensions on social participation, *Iranian Social Science Studies*, 9th year, 33rd issue. (In Persian)
- Kozer, Louis (2013). The lives and thoughts of great sociologists. translated by Mohsen Talasi, Tehran: Scientific Publications, fifth edition. (In Persian)
- Moulai, Mohammad Reza (2014). School and Education Psychology Quarterly, 4(2). (In Persian)
- Mousavi, Seyyed Najmuddin (2017) Investigating the role of religiosity in the trust and social participation of Lorestan University students, social capital management, 5(4), winter 2017, 643-649. (In Persian)
- Nowrozi, Faiz Elah & Bakhtiari, Mahnaz (2008). Social participation and

- social factors affecting it, Strategy Magazine, 18(53). (In Persian)
- Pour Ahmad, Ahmad & et al. (2012) Investigating the relationship between religiosity and sense of security in urban and rural areas, Strategic Researches on Security and Social Order, Year 1, Issue 1. (In Persian)
- Rezadoust, Karim, Hosseinzadeh (2014). The effect of religiosity on lifestyle (study: students of Shahid Chamran University of Ahvaz). Lifestyle Sociology Quarterly, (2), 103-132. (In Persian)
- Sarukhani, Baqir (2010). Encyclopedia of Social Sciences. Tehran: Kayhan Publications. (In Persian)
- Sashot (1991) Religion/superstition, the history of a reversal and a return. Journal of Religious History Studies, 253(4), 355-394.
- Sashot (1991). Religion/superstition, the history of a reversal and a return. Journal of Religious History Studies, 253(4), 355-394. (In Persian)
- Yeganeh, Mohammad (2014) Investigation of the relationship between religiosity and self-actualization, studies of social-cultural development, third period. (In Persian)
- Zakerman, Phil (2004). An introduction to the sociology of religion, translated by Qashyar Dehimi, published by the Ministry of Culture and Islamic Guidance. (In Persian)
- Zetumpka, Piotr (2004). Trust: Sociological Theory. translated by Gholamreza Ghafari, Tehran, Shiraz Publishing House. (In Persian)

